

УДК 343.98

**Валентина Павлівна КОРЖ,**

*доктор юридичних наук, професор,*

*професор кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології*

*Харківського національного університету внутрішніх справ,*

*почесний працівник Прокуратури України;*

*ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9431-8727>*

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ  
УТВОРЕНЬ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ,  
ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ**

Криміногенна ситуація, дані наукових досліджень, правової статистики свідчать про те, що в Україні щорічно збільшується кількість злочинів, пов'язаний з незаконним обігом наркотиків, скоєних організованими злочинними утвореннями, а саме організованою групою з корупційними зв'язками, злочинною організацією. За даними аналітиків та експертів зростає міжнародний наркобізнес. Члени організованих груп з корупційними зв'язками, злочинних організацій використовують для виготовлення наркотиків сучасні технології, для збуту наркотичних психотропних речовин або їх аналогів – інформаційні засоби, глобальні мережі Інтернет. Розкриття зазначених злочинів, їх розслідування потребує від слідчого знання криміналістичної характеристики організованих злочинних утворень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, специфічних ознак та властивостей, які притаманні організованим групам з корупційними зв'язками, злочинним організаціям.

Вважаємо, що аналіз слідчої, судової практики і наукових досліджень дозволяє виділити специфічні ознаки, властивості, особливості кримінальних структур у сфері наркобізнесу. Закономірною метою цих злочинних утворень є одержання величезних кримінальних доходів та їх легалізація. Організованим групам, які мають корупційні зв'язки, притаманні наступні специфічні ознаки:

- попереднє зорганізоване стійке об'єднання трьох і більше осіб;
- дворівнева система управління – *організатор* (лідер) групи, *виконавці*, які безпосередньо вчинюють злочини. Так, *організаторами злочинного бізнесу є* фінансисти, лідери кримінальних структур, банкіри, звільнені співробітники міліції інші особи, виконавцями – *виробники наркотичної сировини, наркотичних засобів* (фармацевтичні підприємства, аптеки, підпільні лабораторії, особи, які вирощують снодійний мак чи коноплі); *відправники наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, («наркокур'єри»), перевізники* (співробітники транспорту, пасажери, випадкові особи, інші), *одержувачі наркотиків; збувальники* (оптовики, роздрібні торговці, «закладчики», перекупщики);

- високий ступінь організованості, латентності і конспіративності організованої злочинної діяльності;

- корупційні зв'язки із посадовими особами органів державної влади, управління, спецпідрозділів по боротьбі з незаконним обігом наркотиків МВС України, СБУ, які забезпечують безпеку злочинної діяльності та її суб'єктам. Корумповані посадовці надають членам організованої групи такі корупційні послуги: *корупційне сприяння, корупційну протидію, корупційний протекціонізм, корупційне заступництво, корупційний лобізм;*

- планування підготовки, вчинення злочинів та приховування слідів організованої злочинної діяльності;

- використання електронних засобів, інформаційних систем, телекомунікаційних мереж, зокрема мереж «Інтернету»;

- розподіл кримінального доходу з урахуванням кримінальних функцій членів групи та інші.

Слід зазначити, що організовані групи, які мають корупційні зв'язки, скоюють злочини, пов'язані з незаконним одержанням і збутом наркотиків, передбачені статтями 305, 307, 309, 310, 311 КК України, злочини, що безпосередньо створюють умови для розповсюдження наркотиків, передбачені статтями 314, 315, 316, 317 КК України, злочини, пов'язані з викраденням, привласненням, вимаганням наркотиків або обладнанням для їх виготовлення, або заволодінням ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем, передбачені статтями 308, 312, 313 КК України, злочини, які сприяють незаконному обігу наркотиків, передбачені статтями 318, 319, 320 КК України, легалізацією доходів, здобутих від незаконного обігу наркотиків (стаття 306 КК України).

Незаконний обіг наркотиків здійснюється у складі злочинної організації, яка є стійкими ієрархічними об'єднаннями декількох осіб (п'ять і більше), члени або структурні частини (групи) якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної злочинної діяльності. Злочинна організація відрізняється від організованої групи у сфері незаконного обігу наркотиків високим рівнем управління і організації. Між керівництвом і виконавцями з'явилися проміжні, структурно-функціональні підрозділи: радників, консультантів, логістів, розвідників, охоронців, корумпованих посадових осіб державних органів та інші. Аналіз слідчої та судової практики, результати наукових досліджень дозволяють визначити притаманні злочинній організації наступні специфічні ознаки. Такими є:

- високий ступінь організованості, латентності і конспіративності організованої злочинної діяльності;

- функціональна ієрархічна структура: *верхній рівень* – організатор наркобізнесу («наркобарон»), радники, консультанти; *середній рівень* – охоронці, розвідники (навідники), логісти, корумповані особи правоохоронних, державних органів; *група забезпечення* злочинної діяльності, *на нижньому рівні* – виконавці, які безпосередньо вчинюють злочини: *виробники наркотиків, відправники, перевізники, наркокур'єри, одержувачі наркотиків, утримувачі притонів, інші;*

- втягнення в організовану злочинну діяльність спеціалістів по виготовленню наркотиків і ринку збуту із представників некримінального

середовища: хіміків-технологів, маркетологів, логістів, фармацевтів, провізорів, лікарів, викладачів, студентів, інших;

- жорстка внутрішня дисципліна, дотримання конспірації, неухильне підпорядкування чітко регламентованим правилам ієрархічних відносин у середині злочинної організації та заходи покарання і за їх порушення;

- корупційні зв'язки із посадовими особами державних владно – управлінських органів, прокуратури, поліції, МВС України, СБУ;

- злочинні зв'язки керівництвом комерційних банків, які використовуються лідерами злочинної організації для забезпечення безпеки та ефективності легалізації кримінальних доходів, одержаних унаслідок наркобізнесу;

- розгалужена мережа збуту наркотиків, використання електронних засобів, інформаційних систем, телекомунікаційних мереж, зокрема мереж «Інтернету»;

- планування, підготовка, вчинення злочинів та приховування слідів;

- розподіл кримінального доходу з урахуванням кримінальних функцій в структурі злочинної організації;

- використання коштів, одержаних за збут наркотиків для протидії виявленню, розкриттю і розслідуванню злочинної діяльності;

- здійснення розвідувальних заходів та контрзаходів, що перешкоджають упровадженню в злочинну організацію негласних співробітників правоохоронних органів;

- злочинні зв'язків із лідерами міжнародних злочинних організацій та інші.

Криміналістична характеристика організованих груп з корупційними зв'язками, злочинних організацій у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів має певне наукове і практичне значення. Знання слідчим, оперативним працівником, прокурором, суддею зазначеного елемента криміналістичної характеристики сприятиме вирішенню основних завдань кримінального процесу.